

Anna's Hoeve Hilversum

natuuronderzoek

colofon

30 september 2011

- veldwerk P. van der Linden
- tekst P. van der Linden
dr. A.J.M. Schenkeveld
- productie bureau Schenkeveld
Vistraat 1, 4101 AC Culemborg
Telefoon: 0345- 534245, Mobiel: 06-345-534028
Email: bramschenkeveld@ziggo.nl
- opdrachtgever gemeente Hilversum, afdeling Stedelijke Ontwikkeling
- contactpersoon F.R.M. Janssens van de gemeente Hilversum

1 Inleiding

De herontwikkelingslocatie Anna's Hoeve ligt aan de oostzijde van de gemeente Hilversum. In het gebied liggen sportvelden en een rioolwaterzuiveringsinstallatie. Aan de zuidzijde ligt een recreatiegebied dat gebruikt wordt als uitloopgebied voor bewoners van Hilversum. Recent zijn de waterbodems van de ten oosten van het plangebied gelegen Laarder Waschmeren gesaneerd en wordt dit gebied heringericht.

figuur 1: begrenzing onderzoeksgebied

Voor het plangebied is in het verleden een onderzoek uitgevoerd, waarop ontheffing van de Flora- en Faunawet is verkregen. Door de langere doorlooptijd is de ontheffing inmiddels verlopen en is een nieuwe aanvraag noodzakelijk. Ten behoeve van die aanvraag is door Grontmij Nedeland BV op basis van een quick scan geconcludeerd dat een vervolgonderzoek naar eekhoorn, vleermuizen en ringslang noodzakelijk is.

Flora- en faunawet

De Flora- en faunawet regelt sedert 2002 de bescherming van een groot aantal planten- en diersoorten. Voor handelingen die strijdig zijn met de verbodsbepalingen betreffende planten op hun groeiplaats of dieren in hun natuurlijke leefomgeving moet ontheffing worden aangevraagd. Bij het aanvragen van een ontheffing moet de initiatiefnemer kunnen aantonen dat het maatschappelijk belang van de ingreep opweegt tegen de verwachten schade. Er worden 3 categorieën van bescherming (en daarmee toetsingskader) onderscheiden: streng beschermd – beschermd – algemeen. Om ontheffing te krijgen in het geval van streng beschermde soorten zal de initiatiefnemer moeten aantonen dat er geen alternatief is en er sprake is van dwingende redenen van groot openbaar belang.

De aanwezigheid van eekhoorns kan het beste in de winter worden vastgesteld. Op dat moment zijn de nesten en andere sporen vanwege de openheid van de kroonlaag het meest zichtbaar.

Voor het inventariseren en bepalen van de effecten op vleermuizen is door de Gegevens Autoriteit Natuur een protocol verschenen. Dat protocol wordt gehanteerd bij het bepalen of er een vaste verblijfplaats is in het plangebied.

Vleermuizen hebben verschillende vaste verblijfplaatsen die allemaal strikt beschermd zijn, alle vleermuizen staan op de Habitatrichtlijn, bijlage IV. Uit het protocol van de Gegevensautoriteit Natuur is af te leiden dat voor een afdoend onderzoek in ieder geval in de nazomer de paarterritoria en in de lente en voorzomer de kraamkolonies geïnterviewd moeten worden.

Voor de ringslang is een inventarisatie in het voorjaar noodzakelijk, waarbij gezocht wordt naar zonnende dieren op beschutte plekken.

Omdat de gemeente het bestemmingsplan van een deel van het plangebied al in februari in procedure wilde brengen, is in januari al een eerste veldbezoek gebracht. Dit veldbezoek richtte zich op de aanwezigheid van nesten van eekhoorn in het hele gebied en onderzoek naar de potentiële betekenis van het eerste plandeel voor vleermuizen en ringslang.

De rest van het veldwerk is pas vanaf 15 maart uitgevoerd.

2 **Methode**

D.d. 26 januari 2011 is het plangebied bezocht en zijn alle bomen bekeken op zoek naar eekhoornnesten. Verder is het plangebied 1^e fase beoordeeld op zijn geschiktheid als verblijfplaats/leefgebied voor ringslang en vleermuizen.

Het daadwerkelijk inventariseren van vleermuizen binnen het plangebied bestaat uit verschillende onderdelen. Deze zijn allen gericht op het vinden van de vaste verblijfplaatsen van vleermuizen. Vaste verblijfplaatsen zijn ook beschermd als deze tijdelijk niet gebruikt worden. De belangrijkste vaste verblijfplaatsen die in theorie binnen het plangebied aanwezig zijn: winterverblijfplaatsen, zomerkolonies, vliegroutes en paarterritoria. In voorkomende gevallen kunnen - voor de soort essentiële – jachtgebieden eveneens als een vaste verblijfplaats gelden.

Voor het zoeken naar de zomerkolonies van vleermuizen, is de periode van mei tot half juli de optimale onderzoekstijd. Voor de (kraam)kolonies is het noodzakelijk minimaal driemaal, met een interval van drie weken, te inventariseren. Vleermuizen gebruiken verschillende verblijfplaatsen naast elkaar, terwijl de verblijfplaatsen niet continue gebruikt worden. De inventarisaties zijn telkens ongeveer een uur voor zonsondergang gestart en gestopt rond middernacht. Aangezien geen enkele keer een aanleiding aanwezig was voor het vermoeden van een kolonie, is afgezien van de inventarisaties in de vroege ochtenduren.

De vaste vliegroutes zijn als twee afzonderlijke typen te verdelen; enerzijds de routes die hoog frequent gebruikt worden tussen de kolonie en de jachtgebieden en anderzijds de vliegroutes naar de winterverblijven. Het onderzoek naar de vliegroutes tussen kolonieplek en jachtgebied zijn gelijktijdig met de inventarisaties van de kolonies uitgevoerd.

Verschillende soorten bezetten in de nazomer een paarterritorium. Deze worden onderzocht in de periode eind augustus – eind september. In die periode start tevens de migratie naar de winterverblijven.

Voor de herkenning van de vleermuizen is gebruik gemaakt van een batdetector. De batdetector vertaalt de onhoorbare (ultrasone) geluidspulsen die vleermuizen gebruiken tijdens het vliegen en jagen op insecten naar voor de mens hoorbare geluiden. Met deze hoorbare geluiden is een geoefend oor in staat om een spectrum aan soorten te determineren. In voorkomende gevallen zijn de geluiden opgenomen en op de computer geanalyseerd. De omstandigheden tijdens de inventarisaties waren gunstig. De weergegevens tijdens de onderzoeksdagen (bron: KNMI) staan in de onderstaande tabel.

De ringslang is gezocht door in het voorjaar de potentieel geschikte locaties te bezoeken en te inspecteren op aanwezige ringslangen. De inventarisatie is zo veel mogelijk uitgevoerd tijdens optimale omstandigheden, maar minstens op gunstige omstandigheden. De zoektochten naar de ringslang hebben vooral het eerste twee uur na zonsopgang plaatsgevonden. Op 20 maart en 15 april 2011 is uitsluitend naar ringslangen gezocht, op de overige datums is het zoeken gecombineerd met het inventariseren van vleermuizen; deze inventarisaties zijn daarom in de late middag of vroege avond uitgevoerd. De inventarisatie van de ringslang heeft zich geconcentreerd op de oever van de effluentvijver en op een strook tussen Laarder Wasmeer en sportvelden.

	20-3	15-4	24-4	10-5	14-6	4-9
Temperatuur						
Max.	11,8	16,3	26,0	23,2	20,8	22,1
Min.	-2,8	2,2	8,9	10,1	10,3	14,7
Neerslag	0,0	0,0	0,0	4,9	1,0	13,6
Wind	1	1	2	2	2	2

Weergegevens tijdens de onderzoeksdagen (bron: KNMI, weerstation De Bilt) voorjaar van 2011

3 Resultaat

Gebiedsbeschrijving

In de negentiende eeuw werd dit deel van Hilversum nog helemaal in beslag genomen door heide op een (dekzand)vlakte met aan de randen landduinen. Direct ten noorden van Anna's hoeve lag een uitgestoven laagte met een ven, dat als wasmeer (voor de schapen) werd gebruikt. Vanaf ca. 1880 veranderde met de verstedelijking van Hilversum het beeld. De hei aan de rand van de stad werd gebruikt om vuil te storten en afvalwater te infiltreren¹. Vanaf begin twintigste eeuw gebeurde de vuilverwerking meer gestructureerd. De hei werd ontgonnen om plaats te maken voor bevoeiingsvelden, die ook landbouwkundig werden benut. Door een steeds grotere aanvoer van (vuil)water vernatte het gebied. Direct ten oosten van de gemeentegrens ontstond een plassengebied, dat van de Laarder Waschmeren. In 1939 wordt er tenslotte een zuiveringsinstallatie gebouwd. Daarvoor al is als werkverschaffingsproject het recreatiegebied Anna's hoeve met vijvers en (park)bos aangelegd. Het effluent van de zuiveringsinstallatie wordt op de vijvers ten zuiden en

¹ www.vb-annashoeve.nl

oosten van de installatie geloosd om zo te infiltreren. De waterbodems raakten hierdoor vervuild. Uiteindelijk wordt de sanering van de waterbodem en de vuilstort in de eenentwintigste eeuw ter hand genomen. Op dit moment is dit nog volop aan de gang. De sportvelden zijn in de vijftiger jaren van de vorige eeuw op een opgeruimde vuilstort aangelegd. Ook hiervan is de bodem recentelijk gesaneerd en is het complex opnieuw ingericht.

bodemsanering Laarder Waschmeren

grondhopen in plangebied

Op dit moment bestaat het plangebied uit de rioolwaterzuiveringsinstallatie (RWZI Hilversum) met zijn gebouwen, tanks, vijvers, slibvelden, vuilopslag. Ten noordoosten hiervan ligt een braakterrein met grote hopen (vervuild) grond. Het zuidoostelijk deel wordt in beslag genomen door de 5 sportvelden, waarvan 1 met kunstgras, van de voetbalverenigingen Wasmeer en de Zebra's. In het zuidwesten tenslotte ligt de zogenaamde accumulatievijver, waarvan de steile oevers begroeid zijn met riet. Langs de Anthony Fokkerweg, Liebergerweg en Minckelersstraat liggen brede bosstroken. De samenstelling hiervan heeft een natuurlijk karakter. Hoofhoutsoorten zijn Gewone esdoorn, Ruwe berk, Beuk, Zomereik, Robinia, Amerikaanse eik, Canadese populier. Verspreid aanwezige andere boomsoorten zijn Zwarte den, Hollandse linde, Noordse esdoorn, Douglasspar en Witte els.

grens Laarder Waschmeren en sportcomplex

accumulatievijver

slibveld op RWZI

bosstrook langs Anthony Fokkerweg

beschermde soorten

Eekhoorn – Sciurus vulgaris

Er zijn d.d. 26 januari 2011 in het onderzoeksgebied geen eekhoornnesten gevonden. Aanwezige grotere nesten zijn steeds tot een bepaalde vogelsoort te herleiden. Meestal betreft het ekster of houtduif; een enkele keer buizerd of zwarte kraai.

Er zijn ook geen andere sporen van eekhoorn zoals aangeknaagde dennen- en sparrenkegels, pootafdrukken, uitwerpselen aangetroffen.

Waarnemingen over de laatste 5 jaar van gewone eekhoorn in Hilversum op www.waarneming.nl betreffen steeds villawijken in het zuidoostelijk of westelijk deel. De dichtstbijzijnde waarnemingen van de soort zijn van de oostzijde van de A27 (bij Drakenburgh).

Vleermuizen

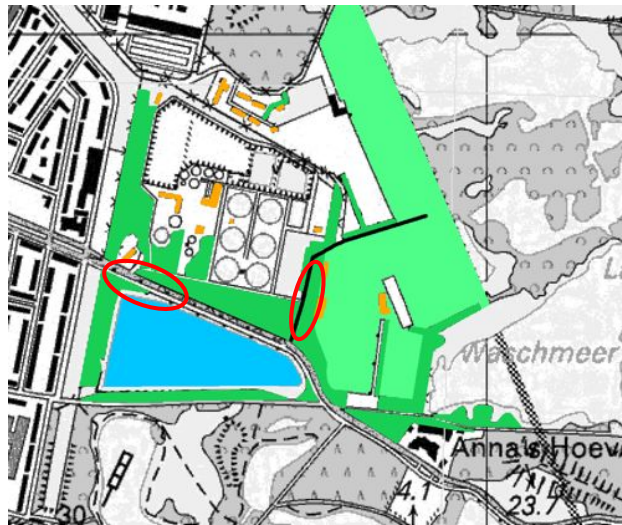
Het onderzoeksgebied is geringer in omvang dan die van het onderzoek uit 2005, waarbij ook de toenmalige speelweide is geïnventariseerd². Ook de groenstrook langs de Anthony Fokkerweg is in het toenmalige onderzoek gevat en in 2011 slechts incidenteel bezocht. Vooral rond en boven de speelweide werden toen veel vleermuizen waargenomen. Andere waarnemingen en onderzoeken ten oosten van Hilversum wijzen op vleermuizen boven en rondom de vijvers en geven veel lagere aantallen voor het in 2011 onderzochte gebied. In het totale gebied zijn in het verleden waarnemingen van 5 soorten vleermuizen gedaan.

Gewone dwergvleermuis – Pipistrellus pipistrellus

In 2011 zijn tijdens alle inventarisaties gewone dwergvleermuizen aangetroffen. Er zijn twee plekken waar verscheidene dieren jagen: ter hoogte van de noordwestrand van de accumulatievijver en langs de inrit naar de sportvelden langs de zuiveringsinstallatie. In figuur 2 zijn de concentraties van jagende gewone dwergvleermuizen weergegeven, het gaat in totaal om ongeveer 15 tot 25 dieren. Verder zijn verspreid over het terrein gewone dwergvleermuizen gehoord; bijvoorbeeld boven de Liebergerweg en in het verleden langs de bosrand bij de speelweide. Gewone dwergvleermuizen zoeken hun verblijfplaats in gebouwen.

² Linden, P.J.H. van der (2005) Vleermuizen Hilversum Anna's Hoeve. VZZ, Arnhem

Binnen het plangebied zijn geen aanwijzingen gevonden voor verblijfplaatsen in gebouwen. Uit het verleden is een verblijfplaats bekend aan de Anthony Fokkerweg (buiten het plangebied).

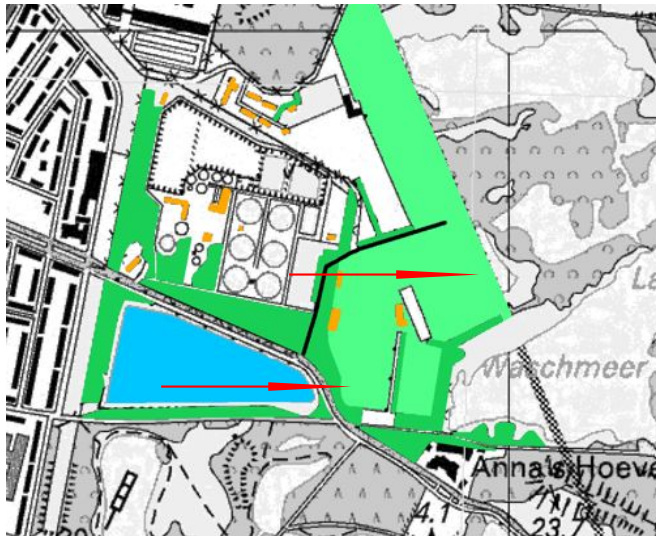
figuur 2: concentraties jagende gewone dwergvleermuis in de voorzomer van 2011

Ruige dwergvleermuis – *Pipistrellus nathusii*

Van de ruige dwergvleermuis zijn uit het najaar veel waarnemingen bekend in het Gooi. Op Anna's Hoeve zijn vooral waarnemingen langs de accumulatievijver bekend, waar verscheidene paarterritoria aanwezig zijn. Van het plangebied zijn incidenteel waarnemingen van overvliegende dieren bekend. Tijdens de inventarisaties in 2011 zijn geen ruige dwergvleermuizen waargenomen.

Rosse vleermuis – *Nyctalus noctula*

De rosse vleermuis is overvliegend in oostelijke richting waargenomen (zie figuur 3). De dieren kwamen vanuit de bebouwde kom van Hilversum aanvliegen; waarschijnlijk zijn het dieren die op de 's Gravelandse landgoederen een verblijfplaats hebben. Rosse vleermuizen zijn dieren die in holle bomen hun verblijfplaats zoeken en vaak op grote afstand van de kolonieboom jagen. In september 2011 zijn jagende dieren boven de accumulatievijver gehoord (zie figuur 4). Ook uit eerdere waarnemingen zijn oostwaarts vliegende rosse vleermuizen bekend. Op Anna's Hoeve is wel gezocht naar verblijfplaatsen, maar nooit met zekerheid aangetoond. Boven de Soestdijkerstraatweg zijn tientallen dieren aangetroffen die boven de weg op insecten jaagden. Zeker in het vroege voorjaar is een asfaltweg warmer dan de omringende bossen, veel insecten verzamelen zich dan boven deze warme plekken. Het verkeer en de verlichting (lage druk natriumarmaturen) lijkt hun niet te hinderen.

figuur 3: vliegrichting rosse vleermuis in de voorzomer van 2011

figuur 4: jagende rosse vleermuis in september 2011

Watervleermuis – *Myotis daubentonii*

De watervleermuis is boven de smalle vijvers van Anna's Hoeve regelmatig waargenomen. In Noord-Holland is de watervleermuis over het algemeen een soort die in holle bomen verblijft. Zeer waarschijnlijk bevindt de verblijfplaats zich in de directe omgeving. De boom is echter niet gevonden. Met zekerheid kan gesteld worden dat de watervleermuis niet binnen het plangebied een verblijfplaats heeft; deels vanwege het ontbreken van geschikte bomen en deels vanwege het volledig ontbreken van waarnemingen binnen het plangebied. Boven de effluentvijver zijn geen waarnemingen van de watervleermuis bekend. Dat kan verklaard worden door de slechte waterkwaliteit van deze betonnen vijver.

Laatvlieger – *Eptesicus serotinus*

In 2011 zijn geen laatvliegers waargenomen. Uit eerdere inventarisaties zijn jagende dieren bekend van de Meerweg nabij het Laarder wasmeer. Laatvliegers zijn dieren die in gebouwen hun verblijfplaats zoeken. Meestal jagen de dieren binnen een afstand van twee kilometer van de verblijfplaats. Doordat het altijd kleine kolonies zijn en de laatvlieger niet rondom de verblijfplaats zwermt, zijn de kolonies lastig te

traceren. Er zijn sterke aanwijzingen voor een verblijfplaats in de woningen achter de Anthony Fokkerweg. De exacte locatie is echter niet bekend.

Ringslang – *Natrix natrix*

Sedert 2005 is volgens de databank van waarneming.nl in het onderzoeksgebied slechts eenmaal een exemplaar waargenomen. Dit was aan de noordoever van de accumulatievijver (24/8/2010 door Yvan Veninga). Andere waarnemingen sedert 1/1/2005 in dit deel van Hilversum (Anna's hoeve) zijn vooral (7x) van het bos ten oosten van de A27 (Drakenburgh) en langs de vijvers ten zuiden van het onderzoeksgebied (3x).

De ringslang is tijdens het veldwerk in 2011 niet waargenomen langs de accumulatievijver of langs de sportvelden. Er zijn niet gedocumenteerde anekdotische waarnemingen bekend van Anna's Hoeve. In de recent verschenen Noord-Hollandse verspreidingsatlas³ zijn voor het oosten van Hilversum waarnemingen geaccepteerd. Op de oever van de accumulatievijver is jaren terug een broeihoop aangelegd. Onbekend is of hier ooit dieren zijn waargenomen. De broeihoop is tijdens de inventarisatie in 2011 onderzocht en er is niets gevonden. De broeihoop is overigens nauwelijks meer als zodanig herkenbaar.

4 Discussie

Binnen het plangebied zijn gewone dwergvleermuis en rosse vleermuis jagend waargenomen. Ook zijn rosse vleermuizen waargenomen die in oostelijke richting vlogen. Uit eerdere inventarisaties zijn jagende laatvliegers bekend uit het plangebied. Verder zijn er in het verleden in de omgeving nog ruige dwergvleermuis en watervleermuis waargenomen. Er zijn geen vaste verblijfplaatsen bekend van vleermuizen binnen het plangebied.

De gewone dwergvleermuis wordt regelmatig binnen de bebouwde kom van dorpen en steden waargenomen. De soort is weinig gevoelig voor verlichting van straatlantaarns. Op voorwaarde dat er voldoende windluwe groene plekken aanwezig zijn, zal er geen negatief effect optreden op de gewone dwergvleermuis. In overweging wordt gegeven om in de nieuwbouw verblijfplaatsen voor de gewone dwergvleermuis te integreren.

Het gebruik van bouwlampen maakt een gebied ongeschikt als jachtgebied voor de gewone dwergvleermuis. Geadviseerd wordt terughoudend te zijn bij het gebruik van bouwlampen in het voorjaar.

De rosse vleermuis wordt vliegend in oostelijke richting aangetroffen. Aangezien de vleermuis nu ook over de bebouwde kom van Hilversum heen vliegt is het onwaarschijnlijk dat de soort hinder heeft van de nieuwe woonwijk. Er zijn geen mogelijkheden om positieve maatregelen te nemen voor de rosse vleermuis.

De laatvlieger is in het verleden waargenomen langs de Meerweg. Laatvliegers hebben net als de gewone dwergvleermuis weinig hinder van een woonwijk. De soort

---

³ Helger, J. , 2010: Atlas van de Noord-Hollandse amfibieën en reptielen 1980-2010. RAVON, Noord-Hollands Landschap.

wordt overigens meestal in meer verspreid staande bebouwing aangetroffen en minder in steden en dorpen dan de gewone dwergvleermuis. De laatvlieger kan van dezelfde maatregelen profiteren als de gewone dwergvleermuis.

Op grond van dit onderzoek wordt aangenomen dat het plangebied geen leefgebied is of verblijfplaatsen herbergt van eekhoorn en ringslang.

5 Conclusie

Voor de uitbreidingslocatie Anna's Hoeve is onderzocht of er beschermde soorten voorkomen en of er schade aan deze soorten wordt veroorzaakt. Tijdens de inventarisaties in 2011 is gebleken dat er jagende vleermuizen aanwezig zijn. De aangetroffen soorten zijn echter flexibel in het vinden van jachtgebieden en de huidige plekken vormen geen essentieel onderdeel van het jachtgebied. Er zijn geen verblijfplaatsen aangetroffen of vaste vliegroutes. Er is geen ontheffing van de Flora en Faunawet nodig voor de vleermuizen.

Er zijn aanwijzingen voor de ringslang op Anna's Hoeve, echter binnen het plangebied zijn geen geschikte jachtgebieden aanwezig. Er zijn in 2011 geen ringslangen binnen het plangebied aangetroffen. Ook voor de ringslang is geen ontheffing van de Flora en Faunawet noodzakelijk.

Er zijn in 2011 ook geen eekhoorns en eekhoornnesten in het plangebied aangetroffen. Ook voor deze soort is geen ontheffing nodig.

Het integreren van verblijfsplekken voor de gewone dwergvleermuis en de laatvlieger is in nieuwbouw goed uitvoerbaar zonder overlast voor bewoners te veroorzaken. Ook verblijfplaatsen voor de huismus of de gierzwaluw zijn goed uitvoerbaar. Te overwegen is dergelijke mogelijkheden op te nemen in de nieuwbouwplannen.